

Ірина Кантицька,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література),
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник – доктор філологічних наук,
професор **Тетяна Вільчинська**

ЛІНГВАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА» В ГАЗЕТІ «СВОБОДА»

Об'єктом ґрунтовних лінгвокогнітивних досліджень було чимало концептів. Важливе місце серед таких одиниць займає і концепт «війна», певні фрагменти аналізу якого демонструють праці Л. Венедиктової, У. Карпенко-Іванової, О. Колесник, П. Нікітіної, Г. Яворської та ін. Проте, зважаючи сьогодні на важливе значення теми війни і миру саме для українців, констатуємо, що вона залишається мало розробленою в українському мовознавстві, передусім у працях, виконаних на матеріалі засобів масової інформації. Усе це зумовлює *актуальність* запропонованого дослідження, метою якого було з'ясувати специфіку вербалізації концепту «війна» в українському газетному тексті, зокрема тернопільському регіональному виданні – газеті «Свобода». Матеріали, присвячені воєнним подіям в Україні, займають на її шпальтах багато місця і відіграють важливу роль у формуванні настроїв українців.

Зауважимо, що для термінологічної ідентифікації сукупності мовних засобів, що об'єктивують (вербалізують, репрезентують) концепт, науковці все частіше уживають терміносполуку «номінативне поле», якою також будемо послуговуватися в нашому дослідженні. Під нею розуміємо сукупність мовних засобів, що об'єктивують концепт у конкретний період розвитку суспільства та включають одиниці різних частин мови, яка відрізняється від традиційної стратифікації лексичної системи національної мови – лексико-семантичної групи, лексико-семантичного поля, лексико-фразеологічного поля, синонімічного ряду, асоціативного поля [2].

У ході дослідження встановлено, що основним мовним репрезентантом досліджуваного концепту є лексема *війна*, яка в «Словнику української мови» в 11-ти тт. тлумачиться насамперед як організована збройна боротьба між державними, суспільними класами тощо; стан ворожнечі між ким-небудь; суперечка, сварка з кимсь; боротьба [1 (2), с. 669], напр.: *Україна переживає важку війну* [1, № 67, с. 3]. Виявлено також чимало контекстів, в яких репрезентантами досліджуваного концепту виступає назва *боротьба*, як-от: *Теперішня боротьба з ворогом свідчить, що справа українських Героїв незавершена, але наш дух незламний, а свобода та Україна для нас – понад усе!* [2, № 69, с. 1], рідше – інші, напр.: *А тоді знову зібрався і поїхав на схід* [1, № 53, с. 4].

Часто основне ім'я підсилюють, увиразнюють численні ад'єктиви, що разом із ним становлять атрибутивні синтагми, в яких експлікуються різні ознаки концептуалізованого поняття, як-от: *цинічна, садистська: Цинічна і садистська війна, яку ведуть терористи за повної підтримки режиму Путіна проти України, вимагає рішучих дій органів влади, армії та силових структур щодо зміцнення обороноздатності української держави та повернення миру в українське суспільство* [1, № 48, с. 1]; *гібридна: Гібридна війна ведеться невеликими диверсійними групами* [1, № 48, с. 3]; *справжня: На жаль, справжня війна на південному сході України дісталася нас не тільки бойовими зведеннями, а й свинцем та порохом і сумом глибокої втрати* [1, № 55, с. 1]; *нав'язана: Але не в кого із нас немає сумніву в тому, що ми виграємо нав'язану нам війну* [1, № 63, с. 1]; *несправедлива та безглузда: Олег вважає, що вже давно мав бути демобілізованим і надіється, що ті, хто прийдуть на його місце, будуть*

останніми, кого призвуть на цю **несправедливу, безглузду війну** [1, № 23, с. 6]; *загарбницька*: Ми ніколи не вели **загарбницьких воєн** і сьогодні не нападаємо на інші народи, але маємо святий обов'язок захищати свою Батьківщину [1, № 59, с. 5]; *неоголошена*: Ось так **неоголошена війна** забирає молоді життя, цвіт українського народу, хлопців, котрі повинні були будувати майбутнє нашої держави [1, № 50, с. 3] та ін.

Досить часто автори газетних матеріалів на позначення бойових дій в Україні послуговуються атрибутивними синтагмами з іменниками іншомовного походження, як-от *агресія*, напр.: *НАТО, ЄС, ООН, ОБСЄ, Рада Європи декларують свою політичну підтримку Києву, який протистойть московсько-путінській агресії* [1, № 53, с. 1] або *конфлікт*, напр.: *Не було ще покоління, на яке не припали б війна чи військовий конфлікт* [1, № 48, с. 4].

Значення війни для українців у досліджуваних текстах значною мірою увиразнюють фразеологізми як номінації відповідного концептуалізованого поняття: *Україна переживає найскладніший час за всі роки незалежності, на нас пішли війною* [1, № 7, с. 3]. Їхнє використання надає газетним матеріалам більшої емоційності та забезпечує вплив на читача.

Серед засобів номінації привертають увагу також цитати з художньої творчості, як-от *«З журбою радість обнялась»* або *«врем'я люте»*, що конотують емоції суму, горя, печалі, пор: – *Якщо говорити коротко, – розпочав він, – то про війну можна словами поета: «З журбою радість обнялась»* [1, № 5, с. 3] та *Їй так хочеться, щоб скінчилося «врем'я люте» і настав «садок вишневий коло хати»* [1, № 9, с. 2].

Важливу роль у газетних статтях відіграють метафоризовані авторські позначення війни, напр.: *Схід України огорнутий страшною пеленою війни* [1, № 50, с. 6]; *Частини її підрозділи, які пройшли «хрещення вогнем», стануть основою для створення високопрофесійного війська* [1, № 67, с. 1]; *Україна сьогодні опинилася у страшному лихолітті кривавої бойні...* [2, № 63, с. 1].

Продуктивними в аспекті вербалізації концепту «війна» є похідні лексеми, пов'язані з основним іменем концепту, як-от: дієслово *воювати* в різних особово-часових формах: *Вона має багато спільного з партизанськими діями, з різницею лише в тому, що партизани воюють на своїй території, захищають свою землю, а окупанти у чужій країні* [1, № 46, с. 3]; *На генеральські посади треба ставити капітанів і майорів, які реально воюватимуть* [1, № 48, с. 3] та *прикметник воєнний: Вочевидь, важливу роль у формуванні його світогляду відіграли розповіді про воєнні часи* [1, № 44, с. 5]; *Ніхто тепер, зрозуміло, не вбиватиме власних синів, щоб отримати дозвіл громади на початок воєнних дій* [1, № 44, с. 2].

Загалом «війна» – концепт когнітивно багатогранний. Відомо, що війна буває інформаційною, економічною, торгівельною і под., що є не меш важливими в контексті бойових дій. Так, інформаційна війна передбачає відповідний вплив на населення за допомогою засобів масової інформації, комп'ютерних мереж тощо з метою формування певної суспільної думки, а економічна базується на використанні заходів економічного характеру, спрямованих на послаблення економіки іншої держави. Пор.: *Інформаційна війна проти України з боку Росії ніколи не припинялася* [1, № 21, с. 3]; *Більше того, ця війна передбачає не лише продовження бойових дій, а й активну економічну війну – газовий шантаж, заборону на імпорт українських товарів та загальне згортання економічних контактів України...* [1, № 50, с. 3].

Проведений аналіз продемонстрував, що концепт «війна» є яскраво вираженим на шпальтах газети «Свобода», де характеризуються розгалуженим номінативним полем. Серед засобів його вербалізації одиниці різних мовних рівнів: лексичного,

фразеологічного, граматичного. Чимало виявлено тропеїчних конструкцій на позначення вказаного концептуалізованого поняття. Усі розглянуті назви забезпечують емоційність, образність газетних публікацій і є здебільшого оцінно маркованими.

Автори газетних текстів про війну не лише послуговуються традиційними для української лінгвокультури номінативними засобами, а й використовують власні конструкції. Лінгвалізація досліджуваних концептів засвідчила симпатії й антипатії журналістів до понять війни і миру, ворогів і захисників тощо. Усе це може стати предметом подальших наукових студій. Перспективним, зокрема, вважаємо ґрунтовне дослідження концептів «війна» і «мир» в аспекті реалізації ними опозитивних відношень в українському етнокультурному просторі на матеріалі інших текстів.

Список використаної літератури

1. Свобода. 2014. № 17-69.
2. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. Київ: Наукова думка, 1970-1980. Т. 2.
3. Слухай Н. В., Снитко О. С., Вільчинська Т. П. Когнітологія та концептологія в лінгвістичному висвітленні: навч. посіб. Київ: Київський університет, 2011. 367 с.

Максим Вербо́вецький,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 035 Філологія,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник – кандидат філологічних наук,
доцент Галина Бачинська

ГОДОНІМІКОН МІСТА ТЕРНОПІЛЬ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Власні назви є одним із класів онімних одиниць, які функціонують у межах населених пунктів. Урбанонімний простір міста представляє топонімні одиниці (ім'я, назва внутрішньоміського топографічного об'єкта (вулиці, проспекту, бульвару, провулку, будь-якого об'єкта міста, що має ім'я)). «Топоніми становлять одну з найчисельніших груп у складі української мови загалом і пропріальної лексики зокрема, що зумовлено розмаїттям і невизначеною кількістю позначуваних ними географічних об'єктів» [2, с. 21].

Питання функціонування топонімікону висвітлено в працях О. Белея, Д. Бучка, С. Вербича, К. Галаса, Ю. Карпенка, М. Кордуби, В. Котович, В. Лучика, О. Михальчук, М. Романюк, М. Торчинського, В. Шульгача та інші.

Урбанонімікон є виразником ціннісних орієнтирів суспільства, формує життєві пріоритети жителів. Процеси перейменування тісно пов'язані із зміною суспільних формацій, є втіленням топонімічної політики державного та місцевого рівнів, а також залежать від культурних чинників, які мають особливу вагу в соціумі. На думку М. Торчинського, особливою рисою урбанонімів є репрезентація «культурно-історичної сутності населеного пункту, де вони вживаються» [4, с. 166].

Окремий урбанонімний клас топонімів становлять годоніми – назви лінійних об'єктів міста, до яких належать назви вулиць, площ, майданів тощо.